

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

Навчально-науковий інститут фізико-технічних та комп'ютерних

наук

(назва інституту/факультету)

Кафедра електроніки і енергетики

(назва кафедри)

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

Основи технології матеріалів

(вказіть назву навчальної дисципліни (іноземною, якщо дисципліна викладається іноземною мовою))

вибіркова

(вказати: обов'язкова)

Освітньо-професійна програма Мікро- та наносистемна техніка

(назва програми)

Спеціальність 153 - Мікро- та наносистемна техніка

(вказати: код, назва)

Галузь знань 15 — Автоматизація та приладобудування

(вказати: шифр, назва)

Рівень вищої освіти перший бакалаврський

(вказати: перший (бакалаврський)/другий (магістерський)/третій (освітньо-науковий))

Навчально-науковий інститут фізико-технічних та комп'ютерних наук

(назва факультету/інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання українська

(вказати: на яких мовах читається дисципліна)

Розробник: Глащук Марія Іванівна, асистент кафедри електроніки і енергетики, кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник

(вказати авторів (викладач (ів)), їхні посади, наукові ступені, вчені звання)

Профайл викладача

<http://ptcsi.chnu.edu.ua/teachers/%D1%96%D0%BB%D0%B0%D1%89%D1%83%D0%BA-%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F-%D1%96%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0-3>

Контактний тел.

0506021636

E-mail:

m.ilashchuk@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=187>

Консультації

понеділок з 16.00 до 17.00

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Основними завданнями вивчення дисципліни “ Основи технології матеріалів” є:

- формування знань про класифікацію напівпровідникових матеріалів та їх використання у промисловій електроніці, вплив різних фізико- та хіміко-технологічних факторів на їх властивості;
- розуміння основних закономірностей утворення нових напівпровідникових сполук та твердих розчинів на їх основі з наперед заданими властивостями;
- оволодіння основними принципами одержання матеріалів високого ступеня чистоти та з контрольованим розподілом домішок;
- ознайомлення з промисловими методами вирощування структурно досконалих об'ємних напівпровідників і тонких напівпровідникових плівок із заданими властивостями;
- розуміння основних принципів і методів легування напівпровідників;
- формування практичних навиків застосування ефективних методів очистки та вирощування напівпровідникових матеріалів у промисловій електроніці.

2. Мета навчальної дисципліни: теоретична і практична підготовка студентів з курсу «Основи технології матеріалів», а також розвиток у них навиків самостійної роботи при вирішенні задач матеріалознавства та технології матеріалів, таких як: отримання нових напівпровідникових сполук та твердих розчинів на їх основі з наперед заданими властивостями; очистка матеріалів різними методами з врахуванням їх основних закономірностей; вирощування об'ємних кристалів та тонких плівок напівпровідникових матеріалів, придатних для застосування у промисловій електроніці.

3. Пререквізити: Фізика (Ч.1). Електротехнічні матеріали. Хімія. Основи метрології та електричних вимірювань.

4. Результати навчання: дати студентам знання з теорії хімічних зв'язків, на основі якої визначаються основні закономірності утворення напівпровідників, аналізу фазових діаграм, які дозволяють вибрати оптимальні умови отримання напівпровідників заданого складу; методів очистки матеріалів, основи технології вирощування напівпровідникових монокристалів та тонких плівок.

знати:

- основні групи напівпровідникових матеріалів;
- основи теорії хімічного зв'язку й закономірності утворення напівпровідників;
- термодинаміку процесів при вирощуванні складних напівпровідників та твердих розчинів на їх основі;
- основні методи отримання чистих речовин, їх класифікацію за ступенем чистоти;
- технологічні методи вирощування напівпровідникових кристалів з рідкої та газоподібної фази;
- основні принципи і методи легування напівпровідників;
- технологічні методи отримання тонких плівок.

вміти:

- застосовувати основи теорії хімічного зв'язку для отримання напівпровідників та твердих розчинів на їх основі з новими властивостями;
- використовувати діаграми стану для вибору технологічних умов вирощування складних напівпровідників;
- застосовувати знання основних методів очистки матеріалів для отримання високочистих напівпровідників;
- використовувати основні закономірності технологічних процесів вирощування об'ємних та тонкоплівкових напівпровідників для їх отримання з прогнозованими властивостями;

- застосовувати методи легування напівпровідників та закономірності дифузії домішок для керування їх фізико-хімічними властивостями.

ПР 7. Досліджувати характеристики і параметри мікро- та наносистемної техніки, приладів фізичної та біомедичної електроніки з урахуванням цілей дослідження, вимог та специфіки вибраних технічних засобів.

ПР 16. Застосовувати результати досліджень фізичних явищ в тонкоплівкових і мікро- та нанорозмірних напівпровідникових об'єктах для побудови елементів мікро- та наносистемної техніки

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Технологічні основи електроніки												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	Змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна, дистанційна	2-й	4-й	5	150	2	30	-	-	30	90	-	Екзамен

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	
Змістовий модуль 1. Основи теорії хімічного зв'язку. Фазові рівноваги в напівпровідникових системах.						
Тема 1. Класифікація напівпровідників. Кристалічні та некристалічні напівпровідники. Основні групи біполярних напівпровідників.	15	2	-	3	-	10
Тема 2. Основи теорії хімічного зв'язку. Основні типи хімічного зв'язку. Умови його стабільності. Хімічні зв'язки у сполуках, похідних від $A^N B^{8-N}$.	13	4		-		9
Тема 3. Напівпровідникові сполуки та тверді розчини на їх основі. Основні ознаки сполук та твердих розчинів. Типи твердих розчинів. Правило Вегарда.	13	2	-	3	-	8
Тема 4. Діаграми фазової рівноваги. Принципи побудови, аналізу і використання діаграм стану одно-, дво- і трьохкомпонентних систем. Т-Х діаграми бінарних систем. Особливості фазових діаграм з необмеженою розчинністю компонентів.	16	4	-	3	-	9
Тема 5. Діаграми стану систем з обмеженою розчинністю компонентів. Діаграми стану з евтектичним та перитектичним	15	3		3		9

перетвореннями. Діаграми стану систем з хімічною сполукою. Сполуки, що плавляться конгруентно і інконгруентно.						
Разом за змістовим модулем 1	72	15	-	12	-	45
Змістовий модуль 2. Кристалізаційна очистка матеріалів. Методи одержання об'ємних кристалів та тонких плівок напівпровідників.						
Тема 1. Основні принципи кристалізаційної очистки матеріалів. Методи очищення кристалізацією. Класифікація речовин за ступенем чистоти. Рівноважний та ефективний коефіцієнти розподілу домішок.	14	2	-	4	-	8
Тема 2. Основні принципи і методи легування напівпровідників. Легування вирощених кристалів. Легування об'ємних кристалів в процесі вирощування з рідкої фази. Дифузія домішок.	14	2	-	2	-	10
Тема 3. Вирощування об'ємних напівпровідникових кристалів з рідкої фази Вирощування з власних розплавів та з розчинів. Методи нормальної спрямованої кристалізації. Методи витягування кристалів з розплаву.	18	4	-	4	-	10
Тема 4. Одержання об'ємних кристалів з газоподібної фази. Основні етапи росту кристалів із газової фази. Метод сублимації-конденсації. Метод хімічних реакцій. Метод хімічного транспорту (переносу).	15	3	-	2	-	10
Тема 5. Основні методи одержання тонких плівок напівпровідникових матеріалів. Фізичні та хімічні методи нанесення тонких плівок. Метод термічного та електронно-променевого випаровування. Метод магнетронного розпилення. Метод спреї-піролізу.	17	4	-	6	-	7
Разом за змістовим модулем 2	78	15	-	18	-	45
Усього годин	150	30	-	30	-	90

5.3. Теми лабораторних занять

№	Назва теми
1	Методики виготовлення та підготовка ампул з кварцу та пірексу для вирощування напівпровідникових кристалічних матеріалів
2	Розрахунок та зважування маси компонент складних напівпровідникових матеріалів.
3	Ознайомлення з теоретичними основами очищення матеріалів методом зонної перекристалізації та з будовою установки для її проведення.
4	Провести очистку напівпровідникового кристалу методом зонної плавки та визначити розподіл концентрації домішки вздовж злитка.
5	Ознайомлення з методикою синтезу компонент напівпровідникового кристалу та його вирощування методом Бріджмена.

5	Вирощування кристалів методом Чохральського
6.	Вирощування тонких плівок оксидів методом спреї-піролізу.

5.4. Зміст завдань для самостійної роботи

№	Назва теми
1	Характерні властивості напівпровідникових матеріалів. Основні групи напівпровідникових матеріалів.
2	
3	Поділ на класи особливо чистих речовин для напівпровідникової техніки. Класифікація речовин за ступенем чистоти за кордоном.
4	Фазові рівноваги у двохкомпонентних системах при відсутності хімічних сполук. Системи координат. Методика визначення складу фаз.
5	Основні поняття та визначення термодинаміки. Правило фаз Гібса. Фазові діаграми однокомпонентної системи у координатах тиск P – температура T .
6	Технологія умови отримання об'ємних напівпровідникових монокристалів з розчинів. Основні стадії росту кристалів при вирощуванні з розчину.
7.	Основні закономірності дифузії, які широко використовуються для створення заданого профілю розподілу домішок в напівпровідниках.
8.	Методи вирощування тонких плівок та монокристалів напівпровідників з газоподібної фази. Основні стадії масоперенесення при вирощуванні у вакуумі.
9.	Одержання тонких плівок металів та напівпровідників методами епітаксії.

6. Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю

Формами поточного контролю є усна чи письмова (тестування, есе, реферат, творча робота, лабораторна робота) відповідь студента та ін.

Формами підсумкового контролю є залік, екзамен, комплексний іспит.

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання можуть бути:

- контрольні роботи;
- стандартизовані тести;
- проекти (наскрізні проекти; індивідуальні та командні проекти; дослідницько-творчі)
- аналітичні звіти;
- реферати;
- розрахункові, графічні, розрахунково-графічні роботи;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- контрольні роботи;
- завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Результати екзамену оцінюються відповідно до прийнятої уніфікованої університетської шкали: 40 балів від загальної 100-бальної, при цьому:

0–13 балів. Студент виявляє слабке уявлення про теорію, методи та способи одержання напівпровідників та виготовлення напівпровідникових приладів.

14-19 балів. Студент має фрагментарні уявлення з предмета вивчення і може відтворити окремі його частини; знає основні методи та способи одержання напівпровідників та виготовлення

T1, T2 ... T5 – теми змістових модулів.

7. Рекомендована література основна

1. Фізико-хімічні основи напівпровідникового матеріалознавства: навчальний посібник / укл.: Е.В. Майструк, І.П. Козярський, Д.П. Козярський, П.Д. Мар'янчук. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2020. 120 с.
2. Медведев С.А. Введение в технологию полупроводниковых материалов / С.А. Медведев – М.: Высшая школа, 1970. – 504с.
3. Горелик С.С. Материаловедение полупроводников и диэлектриков / С.С. Горелик, М.Я. Дашевский – М.: Металлургия, 1988. – 575 с.
4. Таиров Ю.М. Технология полупроводниковых и диэлектрических материалов / Ю.М. Таиров, В.Ф. Цветков – М.: Высшая школа, 1983. – 400 с.
5. Остробородова В.В. Основы технологии и материаловедения полупроводников / В.В. Остробородова – М.: Изд. Моск. Ун-та, 1988 – 300с.
6. Случинская И.А. Основы материаловедения и технологии полупроводников/ И.А. Случинская – М.: Изд. Моск., 2002.–376с.
7. Тонкі плівки оксидів металів та гетеропереходи на їх основі / Мар'янчук П. Д., Брус В. В. Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2014. 292 с.
8. Бобыль А.Ф., Карманенко С.Ф. Физико-химические основы технологии полупроводников. Пучковые и плазменные процессы в планарной технологии: Учебное пособие. - СПб.: Изд. Политехн. ун-та, 2005. - 113 с.

допоміжна

1. Томашик В.Н. Диаграммы состояния систем на основе полупроводниковых соединений А ІВ VI. / В.Н. Томашик, В.И. Грыцив – Киев: Наукова думка, 1982 . – 168 с.
2. Твёрдые растворы в полупроводниковых системах / [справочник, под. ред. д. тех. наук В.С. Земскова].– М.: Наука, 1978.– 188 с.
3. Пасынков В.В. Материалы электронной техники / В.В. Пасынков, В.С. Сорокин. – М.:Выс. шк., 1986. – 368 с
4. Броудай И., Мерей Дж. Физические основы микротехнологии: Пер. с англ. / Под. ред. Шальнова А.В. М.: Мир, 1985. 494 с.

6. Інформаційні ресурси

Статті по тематиці предмету представлені у різних міжнародних наукометричних базах даних: Scopus, WebofScience, GoogleScholar.